

KEMAL TAHİR ROMANLARINDA TARİH YAZIMI VE KİMLİK

Elif A. ATALAY*

Esra GEDİK**

ÖZ: Bu çalışma Türk Edebiyatı için önemli bir isim olan Kemal Tahir'in romanları aracılığı ile sosyolojiye nasıl bir katkıda bulunduğunu, toplumsal gerçekçi bakış açısı ile tarihi ele alışı ve kimlik yazımı konuları esas alınacaktır. Bu çalışmada Kemal Tahir'in edebi yönünden çok toplum bilimci yönünden ve romanlarında ele aldığı sosyolojik olgular işlenmektedir. Bu çalışmada Kemal Tahir'in Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerine ve daha sonra Cumhuriyetin ilanı ve Cumhuriyetin 50'li yıllarına kadar olan süreci ele aldığı romanları konu edinmiştir. Kemal Tahir romanlarını ele alırken toplumsal ve tarihsel gerçeklikten yararlanmış ve eserlerini toplumsal gerçekçi bakış açısı ile yazmıştır. Kemal Tahir bu yönüyle yalnızca bir edebiyatçı olarak değil aynı zamanda bir toplum bilimci kişiliği ile de karşımıza çıkmaktadır. Kemal Tahir Romalarında tarih ve toplumdan yararlanırken aynı zamanda ekonomik, kültürel, politik gibi topluma dair yorumları bulunmaktadır ve yorumları bu çalışmada sosyolojik olarak incelenmektedir ve romanlarındaki karakterler bu incelemelere yol göstermektedir. Bu tezde de Kemal Tahir'in toplumsal gerçekçi bakış açısı ile yazdığı romanlardaki tarihi ele alışı ve kimlik yazımı ön plana çıkacaktır.

Anahtar kelimeler: Kemal Tahir, Tarih, Edebiyat, Roman, Kimlik

Historiography and Identity in Kemal Tahir's Novels

ABSTRACT: This study will examine the contribution of Kemal Tahir, an important name in Turkish literature, to sociology through his novels, focusing on his approach to historical analysis and identity formation from a sociological perspective. The study will explore the sociological aspects of Kemal Tahir's literary works, rather than his literary style. Specifically, the study will examine Kemal Tahir's novels that cover the period from the establishment of the Ottoman Empire to its later years, as well as the declaration of the Republic and the 1950s. Kemal Tahir used the social and historical realities of his time in his novels, and wrote them from a social realist perspective. In this way, Kemal Tahir emerges not only as a literary figure but also as a sociologist. His novels draw on economic, cultural, and political aspects of society, and this study will examine his sociological interpretations of the elements, as reflected in his characters. The thesis will focus on Kemal Tahir's approach to historical analysis and identity formation through his use of a social realist perspective in his novels.

Keywords: Kemal Tahir, History, Literature, Novel, Identity

Makale Türü : Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi : 15.09.2023

Kabul Tarihi : 12.03.2024

*

** Doç. Dr., Yozgat Bozok Üniversitesi, esra.gedik@bozok.edu.tr, ORCID:0000-0003-3192-2107.

Giriş

Kemal Tahir Romanlarında Tarih Yazımı ve Kimlik¹ başlıklı bu çalışma Kemal Tahir'in romanlarında Türkiye'nin Cumhuriyet öncesi ve sonrasında yaşanan dönemlere toplumsal gerçekçi bir bakış açısıyla ele almasından yola çıkarak ve tarihsel süreç içinde yaşanan toplumsal değişim ve dönüşümleri siyasi, iktisadi ve kültürel çerçevelerden inceleyerek dönemleri daha iyi anlamak ve yorumlamak istenmiştir. Bu çalışmada öncelikle Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarından başlayarak Türkiye Cumhuriyeti'nin 1980 yılına kadar kapsayan romanlarından hareketle dönemleri edebiyat aracılığı ile daha iyi anlamak ve yorumlamak hedeflenmiştir. Toplumlarda yaşanan değişimler o toplumu her yönden etkilemektedir ve bu süreçte Kemal Tahir'in dönemleri ve bireyleri yorumlayışı dönemi toplumsal gerçekçi bir bakış açısı ile ele alışı kendine özgü olmuştur. Bu çalışmada amaç, tarihsel süreç içinde edebiyata ilham kaynağı olan toplumu Kemal Tahir romanları aracılığı ile daha iyi anlamak ve yorumlamak olmuştur. Kemal Tahir'in romanlarında tarih yazımı ve kimliği nasıl ele aldığı incelenmiştir. Tahir yalnızca bir roman yazarı olarak değil aynı anda bir toplum bilimci titizliği ve perspektifi ile kitaplarını ele almıştır. Aynı zamanda Türkiye'nin içinde bulunduğu toplumsal olgu ve olaylara ışık tutmuştur. Kemal Tahir'in çalışmalarını bu incelleme yapması romanlarını birer sosyolojik unsur haline getirmiştir ve Kemal Tahir romanları aracılığı ile Türk toplum yapısını tahlil etmiştir. Kemal Tahir'i Türkiye'de ayrıcalıklı yapan, romanlarını tarihi gerçeklikle ele alması ve toplumsal yapı hakkındaki düşüncelerinin günümüze de bir ışık tutması olmaktadır. Kemal Tahir'in romanlarından yola çıkarak toplumsal bir analiz yapmak ve dönemi irdelemek çalışmanın amacını oluştururken Kemal Tahir'in romancılığı, toplumsal ve tarihsel gerçekçiliği özellikleri çalışmanın önemini oluşturmaktadır.

Sosyoloji ve edebiyat, sosyolojinin bir disiplin biçimine gelmesinden zamanımıza kadar devamlı bir biçimde ilişki içinde bulunan iki ana bilim dalıdır. Bu dalların merkezindeyse insan ve toplum bulunmaktadır. İlgili sahası sosyal çevre olan sosyoloji, bireylerin toplum içerisindeki hareketlerini, mekâna ve zamana bağlı şekilde izlemeyi temel almaktadır. Edebi metinler de sosyal vakaları ele alırken, objektif sonuçlara erişilmeye uğraşan sosyolojinin bu temel ilgi sahası sosyal çevreden meydana gelmektedir.

Bu tarafla bakıldığı zaman her iki bilimin de konusu ortaktır. Bu kapsamda da edebiyatın toplumdaki ayrı düşünülmesiyle söyleminden hareketle, edebi eserlerin toplumun bir yansıması bulunduğu, yani bir manada sosyolojik verileri kapsayan belgeler olduğu ileriye sürülebilir. Bu manada edebiyat sosyolojisi, sosyolojinin bir alt dalı olarak meydana gelmiş ve sunmuş olduğu veri zenginliğiyle çalışılması gerekli sahalardan biri haline gelmiştir. Edebiyat sosyolojisine dair atılımları henüz sahanın kurumsallaşmasının evvelinde gerçekleştirilen çalışmalarda da görmek mümkündür. Bu araştırmalar günümüzdeki edebiyat sosyolojisi sahasının altyapısını meydana getiren araştırmalardır. Bilhassa, disiplinler arası çalışmaların artmış olduğu dönemde kendisine yer bulmakta olan edebiyat sosyolojisi, ülkemize XIX. asrın ikinci yarısında girmeye başlamış ve XX. asırda gelişmesi ivme elde etmiştir.

Edebiyatın ve sosyolojinin kesişiminin en önemli örneği ise Kemal Tahir'in eserleridir. Kemal Tahir, Türk edebiyatına kazandırmış olduğu eserleriyle toplumun belirli bir dönemine ait politik, sosyal, kültürel ve iktisadi yapısına ayna tutmuştur. Bu bağlamda hareket ederek birçok kaynakta Tahir, toplumsal gerçekçi bir anlayışı özümsemiş olan bir edebî sosyolog olarak tanımlanmaktadır. Onun, edebiyat olduğu kadar sosyoloji bilimi adına ehemmiyeti bir hayli büyüktür. Gerek aydın hususlarında gerek toplumun gerçeğini

¹Yozgat Bozok Üniversitesi, Lisansüstü Enstitüsü, Sosyoloji Bölümü Yüksek Lisans programında 2022 yılında tamamlanmış bir tezdur. Bu makale de bu tezdin ürünüdür.

yansıtma açısından olsun eserlerinde sıklıkla yer vermiş olduğu gerçeklikler bulunmaktadır. Tahir, sosyoloji bilimine de yabancı biri değildir. Esas alaka sahası roman oluşuna ve kendini bir romancı adıyla tanımlamasına karşın, onun roman anlayışı sebebiyle bir takım toplum bilimleriyle hep içli dışlı olmuştur.

Kemal Tahir, kendini bir edebiyatçı şeklinde tanımlamasına karşın, kendi sahasının haricinde dışında disiplinlerle de yakın bir şekilde alaka göstermiş olduğu eserlerinde rahat bir şekilde görülmektedir. Bilhassa tarih ve sosyoloji, alaka göstermiş olduğu sahaların başlarında gelmektedir. Kendi döneminin egemen sosyolojik sorunlarına ait fikirlerini ortaya koymakta olan Tahir, bu sahalarda dönem aydınlarına nispeten özgün düşünceler ileriye sürmüş ve kendisine bu bağlamda yer edinmeyi başarmıştır.

Edebiyatımızda tarihi roman çeşidinin ilk çıktıları Tanzimat periyodunda sunulmuştur. Tarihi her devirde bir hayli alaka görmekte olan tarihi romanların edebiyattaki önemi ve konumu bir hayli çoktur. Cumhuriyet zamanında yazmış olduğu eserleri ve yenilikçi düşünceleriyle ileriye çıkmakta olan Kemal Tahir, eserlerinde toplumumuzun mühim sorunlarını gün yüzüne çıkartmakta olan ve özgün çözümleriyle her dönemde ses getirmiş olan mühim bir kalemdir. Sosyolojik açıdan da eserlerinde ortaya koyduğu karakterler üzerinden Türk toplum meseleleri üstüne düşünen ve toplumumuzun gerçekliğini tarihi periyot içinde izah eden Tahir, eserlerinde, toplumumuzu ilgilendirmekte olan sosyal sorunları realist bir tarzda ortaya koyar.

Kemal Tahir, yaşamı boyunca toplumumuzun yapısını titizlikle analiz etmiş ve bu bağlamda eserler vermiş olan edebiyatımızdaki önemli isimlerden bir tanesidir. Hiçbir düşüncenin dokunulmazlığının olmadığına inanmakta olan Tahir toplumu etkilemekte olan hemen hemen her konuya değinen bir kalemdir. Onun bu titiz ve çok yönlü tavrı yapıtlarında zengin içerikler şeklinde yansımıştır. Yaşamındaki değişimlerle eserlerinin arasında pozitif bir korelasyon bulunması da yazarın eserlerini durağan bir yapıda olmaktan kurtarır. Kemal Tahir'in romanlarından yola çıkarak Türk toplumu hakkında tarihi ve kimlikli bir analiz gerçekleştirmek ve yazarın yaşadığı dönemi irdelemek, onun eserlerinde tarih ve kimlik işlemlerini ortaya koymak bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

Çalışmamızın yöntemi ise belgesel tarama yöntemine göre gerçekleştirilmiştir. Sosyal bilimlerde kullanılmakta olan araştırma metotlarından biri belgelendirme yöntemidir ve tespit edilen konuyla alakalı dokümanların incelenmesi ve çözümlenmesi kanalıyla tatbik edilmektedir.

Yapmış olduğumuz bu çalışmada analiz edilmekte olan dokümanlar, Kemal Tahir romanları ve ölümünden sonra kitap halinde basılan notlarıdır. Bunun yanı sıra Tahir'in düşünceleri ve eserleri üstünde yapılmış olan araştırma ve çalışmalardan, kitap ve süreli yayınlardan yararlanılmıştır.

Kemal Tahir Romanlarında Tarih Yazımı ve Kimlik

Kemal Tahir'in Roman Dünyası ve Metodolojisi

Şurası bilinmelidir ki ilk başta Kemal Tahir bir fikir adamıdır, düşünce ve sanat ustasıdır. Ön plana çıkan özelliklerine bakıldığında onun özgün ve yetkin bir kuramcı olduğu görülmektedir. Onun bu karakterinden ve eserlerinden hareketle tarih ve sosyoloji sahasının ender simalarındandır denilebilir. Tahir, Batıcı roman geleneğinin dışarısına çıkarak, yerli

roman anlayışıyla Türk edebiyatında bir açan, yerliliğin önemini gösteren ve yerliliğin önünü açmış olan bir simadır.²

Tahir roman anlayışını şu şekilde dile getirmektedir: “Roman anlayışım, toplumun tarihsel gelişi içinde drama çatmış tek insana dayanır. Drama çatmış insanın kendisiyle ve çevresiyle boğuşmasını derinlemesine inceledikçe, Anadolu Türk insanının geleceğine, bu insanın dünya insanlığını zenginleştirecek özel cevhere sahip olduğuna güvenim artmıştır.”³

Tahir bu bağlamda insanı kavrayabilmenin ve tahlil edebilmenin kanalını dilde görmüş ve dile yönelmiştir. İnsanı dil üstünden anlamının gerekliliğine ve önemine vurguda bulunmuş; “İnsanı derinden derine anlayabilmek için lisana eğilmeli, onu etraflıca tetkik etmelidir” diyerek sadece insanı değil, aynı zamanda düşüncüyü, kültürü, milleti, kısaca toplumu anlayabilmek için dili anlamak, onunla ilgilenmek gerektiği düşüncesindedir.⁴

Kemal Tahir, bir roman yazabilmenin temelinde de dilin bulunduğunu ileriye sürmüştür. Dil bir romanın ana malzemesidir. Onun açısından yerli, gerçekçi ve kalıcı romanlar yazabilmek, ilk olarak dile hâkim olmakla mümkündür. Tahir, dili yeteri kadar bilemeyen ve onu doğru bir biçimde kullanmayan bir kişinin önemli ve ciddi romanlar kaleme alamayacağı görüşündedir. Romanın kuvvetli ve etkili olması, dile vakıf olabilmekle bağlantılıdır. Buradan hareketler Tahir, yerli ve özgün roman yazmada Türk dilinin kuvvetinden ve avantajlarından söz etmiştir. Bunu onun ‘Yol Ayrımı’ romanından vereceğim şu diyalogda görmek mümkündür:

“-Yol ayrımı sözü... Var mı böyle bir deyim sizin oralarda Çorumlu?

-Olmaz mı Ramiz amca! Meşhurdur: ‘Şu dağın oylumuna/doyulmaz yaylımına/Hakkınız helal edin/geldik yol ayrımına.’

-Ne demek yaylımı?

-Genişlik demek... Bizim Çorum’da ‘göz yaylımı’ derler! Göz alabildiğine anlamındadır. ‘Göz yaylımını aldı mı, yürek ferahlar’ der bizim Çorumlumuz”

-Öyle mi? Demek yol ayrımı var bizde... Olmasa nereden takılacaktı dilime?”⁵

Kemal Tahir romanın, kendine yüklemiş olduğu aydın vazifesini başarabilmesini gerçekleştirecek en mühim çaba bulunduğuna inanarak derin bir biçimde incelemiş olduğu konuları roman kanalıyla aktarmıştır ve bir roman yazarı olarak konuları bu kimlikle ele almıştır. Bakıldığı zaman realist bir romancı olduğu görülmektedir. Bu düşüncesini ise: “realist bir romancı halkın ortalama vicdanıdır. Herkesin ortalama düşündüğünü söyler. Kimsenin kendisine söyleyemeyeceği sırları yazar” ifade etmektedir.⁶

Romanlarda Kimlikler ve Sosyolojik Açıdan Karakter Konuları

Roman yazarlarının tip ve karakter meydana getirme olgusuna sosyolojik bir bakış açısıyla bakıldığı zaman ilk olarak yazarın inanılır tip ve karakterdeki kimlikleri meydana getirerek bunları öteki insanlarla etkileşime geçirdiğini düşünmek gerekmektedir. Okuyucu, okuma sırasında kahramanların rollerini benimseyip özümseyerek bu ilişkiye katılır. Böylelikle roman karakteri; okuru, yazarı toplumdaki belli insan çeşitlerini aynı anda temsil etmekte olan bir sembole evrilir. Roman karakteri yalnızca sembolik bir ilişkiler yumağı şeklinde değil, bir tarafı gerçek hareketle kuvvetli bir ilinti sağlamış toplumsal bir

²A.g.e, s.99.

³A.g.e. s.70-71.

⁴A.g.e, s.100.

⁵A.g.e, s.241.

⁶Kemal Tahir, *Notlar, Sanat – Edebiyat 2*, İstanbul: İthaki Yayınları, 2016, s. 112

yoğunlaşma şeklidir. Bahse konu döngü içinde oluşturulan tip ve karakterler esasında belli düşüncelerin somutlaşan biçimidir. Bahse konu somutlaşan semboller insanlara; “belirli hareketlerin görünüşleri hususunda düşünmelerini sağlamakta olan bir vasıta” olarak hizmet sunarlar. Okurların almış olduğu rol sayesinde, her karakterin içerisinde ve iki karakter arasında “ben” ve “bana”yı oynamaktadır. Tartışmada her katılımcı, hem kendisi hem diğeri. Okuyucu ilk olarak kendisi sonra da başkası olduğundan dolayı kahramanla hayali bir biçimde ahenk içindedir.⁷

Sosyolojik Göstergeler Olarak Roman Kişileri

Eserini yani romanı, kendi ideolojisinin aktarma bağlamında bir vasıta olarak görmekte olan bir yazar, eserinin içerisinde kullanmış olduğu zaman, mekân, sembol, teknik ve kişiler kadrosunu bu doğrultuda kullanmaktadır. Bahse konu romanlardaki kişiler, kişisel gerçekliklerine içkin gerek fiziki gerekse ruhi nitelikleriyle ele alınmazlar; yalnızca, yazarı tarafından kendine yüklenen misyon bağlamında, ifade edilmesi gerekli olanları aktarır ve genel olarak bunun ilerisine geçmez. İki boyutlu, çizilmiş olan bu roman kişileri, yaşamış olduğu vakalar sonucunda içsel bir değişim/dönüşüm de yaşamazlar. Bundan dolayıdır ki bahse konu niteliklere sahip olan roman figürleri, “karakter” olmaktan ziyade, birer “tip” şeklinde romanın dünyası içinde vücut bularak değerlendirilmeye tabi tutulurlar. Kişiyi odağına alıp olan romanlardaysa yazarın gayesi sosyal yahut ideolojik mesajlar vermek olmadığından dolayı roman karakterleri daha çok ruhi ve psikolojik taraflarıyla, çeşitli insani halleriyle derinlikli bir biçimde ele alınırlar. Olay örgüsünü meydana getirmekte olan esas vaka, bu karakterlerin iç dünyalarında yahut toplumla yaşamış oldukları çatışmalarda düğümlenmektedir. Bahse konu niteliklere sahip roman karakterleri, belli başlı düşüncelerin sözcülüğünde bulunmak yerine kendi hayatını yaşamış olduklarından dolayı birer karakter şeklinde nitelendirilir. Kemal Tahir’in romanlarına bakıldığında tip ve karakter oluşumu bakımından yöneltmekte olan eleştiriler de onun roman kişilerinin derinliği ve boyutsuzluğu üstünden biçim aldığı görülür.⁸

Lucaks (2000), dogmatik bir Marksizm’e sapılmadan burjuva gerçekçiliğini eleştirmiş olduğu araştırmasında modern gerçekçi romancılar hususunda birtakım tespitler yapar. Bu tespitler kimi zaman toplumcu gerçekçi Marksist bir kuramcı olarak da anılmakta olan Tahir’in faydalanmış olduğu tespitlerdir. Bundan başka bu yorum ve tespitler, Tahir’in tip ve karakter meydana getirmesindeki tercihlerinin anlamlandırılması bağlamında ipucu verir özellikle yorumlardır.⁹

Kemal Tahir’in roman karakterlerine bilhassa köy temalı romanları için yapılmış olan eleştirilerden bir tanesi olan “tipikleşme” sorunu başlangıç romanlarında yazarın isteyerek tercih etmiş olduğu bir kanaldır. Tahir açısından; Türk romancısının vazifesi, tarihî sosyal periyot içinde yerli gerçeklere uygun, insanları gerçekten yüceltecek büyük romanlar yazmaktır. Romancının tek yükümlülüğü yapılan evrensel boğuşmada edebiyat eseriyle kendi halkının gerçekliğini ortaya koyabilmektir.¹⁰

Marksist yapıda olan ve yaratmış olduğu tipleri kesin olarak tarihî ve sosyolojik yapının haricinde tutmayan Tahir’in kolektif şuur arayışı bu nedenle yerlilik fikrine dayanmaktadır. Onun açısından meydana getirmiş olduğu roman karakterlerinin ana karakterini en basit

⁷Merrill, Francis Ellsworth, *Sosyolog Olarak Balzac: Bir Edebiyat Sosyolojisi İncelemesi*. Edebiyat Sosyolojisi İncelemeleri, Ankara: Hece Yayınları, s.118.

⁸Mustafa Karadeniz, “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Utanmaz Adam Romanında İnsan-Toplum Tahayyülü Ve Şahıs Kadrosunun Niteliği”, *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkishor Turkic*, 8/9(2013), s.1753.

⁹György Lukacs,, *Tarihsel Roman*, Ankara: Epos Yayınlar, 2008, s.24-25.

¹⁰A.g.e, s.31.

köylüsünden, en okumuşuna değin imparatorluk kurucusu, sürdürücüsü ve savunucusu olmak gibi tarihî sosyal nitelikler biçimlendirmiştir. Yaratmış olduğu kahramanlar bu nedenle özgün psikolojik derinlikleriyle beraber sosyal hareketlerin temsilcisi olan ve kolektif şuuruna sahip olan kahramanlardır. Osmanlı'nın kuruluşundan 1950'li senelere değin Türk toplumundaki sosyal hareketleri, bir romancı gözüyle Tahir, dönemlere ve koşullara bağlı inşa etmiş olduğu kolektif kahramanlar kanalıyla tahlil ederek okuyucularına da bu kanalla bir gözleme-yorumlama olanağı verir. Üyesi bulunduğu toplumun asgari müşterek niteliklerini yakalamak için yoğunlaşmış olduğu bu uğraş, karakterlerin derinleşerek boyut kazanmaması gibi bir tehlikeyle roman tekniğiyle sıkı sıkıya bağlantılı sorunları da ortaya çıkarmaktadır.¹¹

Tahir, ilk romanlarında kurduğu kimlikleri, toplumcu gerçekçi prensiplere uygun tiplerini girmiş olduğu sosyal ortamları yansıtacak biçimde bir ayna biçiminde kullanmaktadır. Tahir bahse konu aynayı kullanırken Türk insanının başlıca karakteristik özelliklerinden hareket etme çabasıdır. Lakin bu teknik gerçekçilik bakımından olumu sonuçlar verse de özgün tipteki kimlik oluşturma hususunda önemli kusurları da getirecek yapıdadır. Buradan hareketle bilhassa ilk romanlarda erken Cumhuriyet Dönemi ideolojisinin önyargılarına ya da Türk solunun tipik roman bireylerine sıklıkla rastlanmaktadır.¹²

Tahir romanlarını genel olarak değerlendirdiğimizde genel olarak kurguladığı kimlikleri 13-18 yaş aralığından seçmiş olduğu görülür. Devlet Ana'daki Kerimcan, Mavro ve Aslıhan, Rahmet Yolları Kesti'de Maraz Ali, Bozkırdaki Çekirdek'te enstitü öğrencileri bu yaş aralığındaki kimliklerdir. Zira bu tavrını Anadolu'daki gençlerin erken olgunlaşmasına ve hayat koşullarının ağırlığından dolayı yaşlarının daha ilerisindeki yükümlülükleri almak mecburiyetinde kalışlarıyla izah etmekte olan Tahir'in oluşturduğu kimlikleri kolektif şuurunu yansıtabilecek biçimde meydana getirmesinin sebebi de bu bakımdan sosyolojiktir. Tahir'in tipleştirme istemesinin bir başka sebebi romanlarında devlet ve medeniyet şeklindeki kolektif şuurunu belirten hususları tartışmaya açmak istemesindedir. Buna bir örnek verecek olunur ise Devlet Ana'da kişisel bir intikam hissiyle kanlılarını izleyen kahramanlar, düşmanlarının izini kendi topraklarının sınırına değin izledikten sonra; "Karacahisar toprağına getirdik soktuk kanlımızı. Gerisine Ertuğrul Bey karışır" şeklinde bir cümle geçmektedir. Cümleye bakıldığı zaman romandaki genel gerilim unsurlarının bireylerden devletlere ve kolektif şuuruna kayması biçiminde gösterilebilir.¹³

Tahir'in sosyolojik gerekçelerle yaratmış olduğu kimlikler, edebiyat eleştirmenlerinin ifadesiyle derinliği olmayan ve düz karakterler olmaları hasebiyle sıkça eleştirilmektedir. Buradan hareketle yapılan bir eleştiriye bakılacak olunur ise Millî Mücadele'nin hakiki kahramanlarını bir tarafa iterek onun kafasında yaratmış olduğu İttihatçı, Topçu Yüzbaşısı Cemil de bu derin olmayan ve düz tipin bir örneğidir. Cemil, Millî Mücadele'de Ege'deki çarpışmaların akabinde sosyal ortamı ve bireyleri yansıtan sığ ve düz karakterdir. Tartışmaların yine karakter üstünden ilerleyen başka bir yönünü, Murat Belge'nin Devlet Ana üstünden kaleme almış olduğu bir yazısında görmek mümkündür. Bu yazıda, Devlet Ana'daki bütün karakterlerin çağın belirli kurumlarını anlatabilmek için var olduklarını, uzun diyaloglar ve ansiklopedik bilgileri aktarmaktan kendilerine ait bir roman kişiliği kazanamadıklarını ve Tahir'in tarihi safhaları anlatmaktan insanları anlatmaya fırsat

¹¹ A.g.e, s.108.

¹² Nuran Özlük, "Kemal Tahir'in Türk ve Dünya Edebiyatı'na Bakışı", International Journal of Social Science, 5(2012).

¹³ A.g.e, s.116.

bulamadığını belirtir. Buradan hareketle Tahir'in tarih yazımını romanlarında önemli bir yere koymuş olduğu ifade edilebilir.¹⁴

Sosyolojinin günümüzdeki yönelimlerinden bir tanesi sosyal hareketlerin sebeplerini ortaya çıkartmaktır. Sosyal hareketler; toplumun içerisinde meydana gelmiş olan iktisadi patlamalar, panikler, modanın sürekli değişmesi ve bunalım periyotlarına has kitlevi çılgınlık şeklindeki bir takım sosyal gerginliklerdir.¹⁵

Tahir, romanlarında Türk toplumunun tarihî gelişim çizgisi içinde belli sosyal normlara dayanan bir takım eylem kalıplarını kurgusal veya gerçek tarihî kimlikler üstünden anlatmaktadır. Bu şekilde kolektif ruh, sosyal hareketlerin yansıtıcısı olan kimlikler ve dönemin ruhu olguları içerisinde mecburi bir anlamsal bağımlılık mevzu bahistir. Roman karakterleriyle sosyal hareketlerin aralarında bağ oluşturma isteği Tahir'de kolektif ruhu yakalama arzusunu belirgin hale getirir. Bu arzu ilk olarak Türk kimliğini, diğer milletlerin genel niteliklerinden ayırmakta olan somut gerekçelerin ortaya çıkarılmasını gerektirmektedir. Bunun içinde Tahir'in Türk romanı ve Türk tipi olgularını nasıl algılamış olduğunu bilmek gerekir. Buradan hareketle Türk Kimliği hususunu Tahir, Mehmet Seyda'nın düzenlemiş olduğu açık oturumda kendine sorulmuş olan bir soru üstüne şu sözleriyle izah etmiştir: Bizim aramaya zorunlu olduğumuz, ırka dayalı Türk insanı değil, Osmanlı insanı geleneğini devam ettiren bir insan türüdür. Irklar biliyorsunuz, tamamıyla başka ve yeni kategorilerdir... Binaenaleyh, bir kere Türk insanı değil bahse konu olan, belki Anadolu insanı belki Türkleşmiş Anadolu insanı, Anadolu Osmanlısı... Tarih içinde meydana gelmiş, günümüzdeki yaşantıda, bizzat kendi içerimizde yaşamakta olan bir türüdür, Türk tipi dediğimiz varlık. Bence bu tipin dünyadaki diğer tipler içinde de bir özelliği bulunmaktadır. Devlet Ana'da devlet kuran insanlarla, dikkat edilirse, (Bozkırdaki Çekirdek romanında) küçük bir çeşme safhası gösterilen Enstitülerde çalışan çocuklar arasında büyük benzerlik bulunmaktadır.

Tahir romancılığının yanı sıra bazı çevrelerce tarihçi sıfatıyla anılmakta olan bir romancıdır. Bunun sebebi yalnızca onun tarihi romanları kaleme alması değildir. Özgün ve yerli bir sosyal teoriyi tarihi dayanaklarıyla roman çeşidi içinde eritme kuvvetidir. O romanlarını bu bakımdan bir tarihi roman olmaktan çıkararak edebiyat sosyolojisi çalışmalarının konusu haline getirmekte olan olgu bu kuvvetten kaynağını almaktadır. Yine buradan hareketle Tahir'in oluşturmuş olduğu özgün tarihi roman biçiminin yerli ve yeni bir edebiyat sosyolojisinde bir aşama şeklinde kabul edilebileceğinin en önemli destekleyicisi Devlet Ana eserini kaleme alırken öncelendiği yenilik fikridir. Bunu şu sözleriyle dile getirmektedir: "Ben Devlet Ana'da herhangi bir topluma onur verecek bir tarihi başlangıcımız olduğunu ve buna layık insan birikimine sahip olduğumuzu belirlemek istedim. Anadolu insanının taşıdığı potansiyele duyduğum sonsuz saygıyı dile getirmeye çalıştım."¹⁶

Tahir'in derinliği olmayan sığ kimlikler üretme sorunundan kurtulan en önemli karakterleri kendisini de temsil etmekte olan Gazeteci Murat karakteridir. Hapishane romanlarında kimi zaman ciddi kişisel sorgulamalarla derinleşen Gazeteci Murat, toplum tarafından kısırılmış olmasına karşın yazarın kendi benliğini ifade edişi ve bundan dolayıdır ki derinleşme olanağı yakalar. Şahsi anlatı niteliği sergileyen roman karakterinin tek avantajı yazarın kendisini roman içine yerleştirmiş olmasından meydana gelmektedir.¹⁷

¹⁴ Murat Belge, *Türkiye'de Kanon*. Kitaplık, s. 182.

¹⁵Orhan Türkdoğan, *Sosyal Hareketlerin Sosyolojisi*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2004, s.31.

¹⁶Muhammed Hüküm, *Şair-Sosyolog Kemal Tahir*, İstanbul: İthaki Yayınları, 2017, s. 378-379.

¹⁷A.g.e, s.84.

Tahir'in *Yorgun Savaşçı* (1965) isimli eserinde yaratmış olduğu kimliklerle resmi tarih ideolojisiyle çatışmaya girmiş olduğu ve tarihi çarpıtmış olduğu, Bozkırdaki *Çekirdek'le* (1966) köylü problemini art niyetle ele aldığı, *Devlet Ana'yla* (1967) Osmanlı Devleti'ni överek Asya tarzı üretim tipini (ATÜT) yanlış anladığı ve fiilen Marksizm'in dışına çıkmış olduğu ileriye sürülmektedir. Lakin esas romandaki kimlik meselesiyle alakalı olan vaziyet Tahir'in, *Yaşar Kemal'in İnce Memet* (1955) romanıyla revaç bulmuş "kahraman eşkiya" mitosuna bir nevi karşı çıkmasıdır. *Rahmet Yolları Kesti* (1957) eserinin karakteri Maraz Ali, esasında toplumsal bir devrimde şiddet kullanılmasının meşru bulunup bulunmadığı üstünde kafa yormakta olan bir Marksist'in yazar halinde yanıtını içermektedir. Tahir, bilhassa 1960 ila 1970'li senelerde sosyalizm için yapılan silahlı şiddet fiiliyatı kesinlikle onaylamamıştır. Onun açısından, "Hiçbir devrimci teori bana banka soygununu ve çocuk kaçırmayı44 salık vermeyeceğine göre böyle gangsterliklerin devrimle ilgisi olamaz".¹⁸

Tahir, adına kahraman kimliği oluşturma meselesi kahramanın kişisel varoluşuyla alakalı olmaktan ziyade toplumsal var oluşuyla alakalıdır. Kahraman, yazarın kurgulamış olduğu dünya içindeki konumu mühimdir. "Kahraman toplum içerisinde nasıl görünmelidir, okur tarafından nasıl algılanmalıdır?" sualleri yazarın kahraman meydana getirirken kafasındaki öncelikli suallerdir. Tahir bu şekilde toplumun gerçeğini özgün ve yerli bir Marksist tekniği ifade eden bir şekilde ortaya çıkarmayı hedefler: "Ben eserlerimi, Batılı Efendiye "Efendimiz, bunalımdasınız! Alınız bununla biraz avununuz, eğleniniz!" diye kaleme almıyorum. "Beri bak hayvan! Soyguncu olduğundan dolayı bunalımdasın! Seni bu bunalımdan ya ölüm kurtarır, ya soygunculuğa karşı çıkman! Bak sana senden üstün insanı gösteriyorum! Bunaltın artsın diye yazıyorum. Yani Tagor, İvoAndriç, Kazancakis gibi satılmış alçaklar gibi değil, Doğu'nun gerçek devrimcileri gibi..."¹⁹

Kemal Tarih Romanlarında Toplumun Kahraman Olarak Gösterimi

Bir roman yazarı adına roman yazma isteğinin başlıca nedenlerinden bir tanesi içerisinde yaşamış olduğu toplumu temsil edecek kimlikleri inşa etmektir. Bu vesileyle yazar içerisinde yaşamış olduğu toplumun bir parçası olarak onu anlama ve anlatma olanağını bulacaktır. Romancının ortaya koymuş olduğu kimlikler toplumda var olan kimliklerdir. Akabinde yazarın siyasi düşüncesi, ideolojisi, ailesi ya da çevresinden gelmekte olan yönelimler kahramanlara sirayet eder. Bu yönelimler bağlamında toplum kavramına göre daha dar bir daire içerisinde meydana getirilen roman kişileri bilinçli yahut bilinçsiz şekilde toplumla çatışma durumunda romanın kurgusu içerisindeki gerilimi sağlar.²⁰

Kemal Tahir Romanlarında Tarihi Kırılmalar

Tarihi periyodun sürecin edebi metnin yapısı ve içeriği üstündeki etkisi edebiyatın sosyolojiyle en kuvvetli bağlantılarından biridir. Zamanı döngüsel hale getirme veya etkisini bütünüyle ortadan kaldırmak yazar adına mümkündür. Bilhassa zamandan bağımsız bir şekilde hareket edebilen veya üstünden asırlar geçmesine karşın değişmeyen olguları ifade edebilmek adına roman döngüsel zaman veya parodileştirme şeklindeki teknik olanaklar tanınmaktadır. Buna örnek verecek olunur ise; zaman dikkate alınmadan baktığımızda

¹⁸ Kemal Tahir, *Notlar-13/Sosyalizm, Toplum ve Gerçek*. (Haz. Cengiz Yazoğlu), İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 1992, s. 166.

¹⁹ A.g.e, s.34.

²⁰ Zehra Karaca "Kemal Tahir'in Tarihi Romanlarında Sosyal Olaylar", Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, 2019, s.24.

Tahir'in 1940'lı seneleri anlattığı eseri Bozkırdaki Çekirdek'in 1290-99 periyodunu anlatan Devlet Ana'nın parodisi olduğu rahatlıkla izlenir.²¹

Kurgusal vakti bir ölçüt şeklinde ortadan kaldırıldığı vakit Anadolu insanının değişmeyen cevheri iki ayrı romanda aynı şekilde ifade edilir. Bu parodileştirme tekniği Tahir'in hemen hemen bütün romanları adına geçerlidir. Bu perspektiften kurgu zamanının önemsenmediği bir sosyolojik çalışmada Kemal Tahir'in değişmeyen sosyolojik olguları değişik vakitlerde kurgulamış olduğu net bir şekilde izlenebilir. Bu nedenledir ki konuları ve zamanları değişik olan romanları okurken okuyucu çoğu kez bir romancının tekrara düştüğü hissini yaşar.

Romanda kurgunun tarihi bir kıstas şeklinde kullanılmaya başlandığı zaman, çok daha karışık bir durumla karşı karşıya bulur araştırmacı kendini. Bu koşullarda araştırmacı metne, sosyolog ve tarihçi şeklinde yaklaşmak mecburiyetinde kalır. Bu açıdan bakıldığı vakit roman çeşidinin Osmanlıların Batılılaşma uğraşısıyla çoğu kez aynı anlamı ifade edişi, Osmanlı romanı adına ayrı bir sosyolojik nitelik meydana getirir. Tarihî periyotların roman türünün yapısındaki değişimlerden ileri içeriğin tespit edilmesinde de kuvvetli bir etkisi bulunmaktadır. Türk romanının ilk örneklerinden başlayarak etkin olan tarihî vakaların Tahir romanlarının kapsamının tespit edilmesinde de büyük oranda etkin olduğu ifade edilebilir. Kemal Tahir'in bütün romanlarında Türk modernleşmesindeki yol ayrımları ve kırılmaların özel sembolik anlamlarıyla beraber bir fon olarak kullanılma fonksiyonu bulunmaktadır. Türk modernleşmesi başlangıcından itibaren Osmanlı Devleti'nin 600 sene devam eden hükümlerinin meydana getirdiği geleneksel değer ve sembollerle çatışma durumundadır. Genel olarak İslam dininin kurallarının tespit ettiği sembol ve hareketlerle paralel ilerleyen geleneksel semboller 19. Asrın getirmiş olduğu sosyal şartlar karşısında dönemin Batıcı Türk aydını tarafından yıkılması gerekli tabular olarak algılandı. Başlangıçta belli bir uzlaşıyla Osmanlı'nın Batı dünyasına bütünleşmesinin mümkün olduğu gibi bir anlayış bulursa da bilhassa Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş felsefesi bu uzlaşımın olamayacağını kavramış gibi gözükmetedir. Mustafa Kemal'in Padişahların doğal unvanlarından biri olan "Gazi" unvanını uzun zaman kullanması bu uzlaşımın sembollerinden bir tanesidir. Bu uzlaşım uğraşısı Gazi unvanı yerine "Atatürk" adının gelişi ya da Saltanat ve halifeliğin kaldırılması şeklindeki büyük devrimlerle Batı'nın seküler ahlakı lehine bir kırılmayla sonuçlanır. Batılılar açısından Osmanlı'yı Batı'dan farklı kılmakta olan yalnızca Müslüman oluşları değildir. Padişaha büyük bir sadakatle bağlı kuvvetli asker sınıfının desteklemiş olduğu, soyluluğun bulunmadığı, mülkün mutlak sahibi Padişah'ın, Batı fikrinde Bacon'un ifadesiyse: "Büyük Senyör"ün yönetmiş olduğu mutlak bir tiranlıktır.²²

Tahir'in romanlarında bir kırılma noktası olarak 31 Mart Vakasının bir hayli önemli yeri bulunmaktadır. Değişik romanlarında yeniden 31 Mart Vakasını değişik bakış açılarıyla anlatmaktadır. Kurt Kanunu romanında, 31 Mart Vakası'nın meydana geliş nedenini dış kuvvetlere bağlayan Tahir, gerici ayaklanma tanımını kullanmaz. Onun açısından bu vaka, Dönemin Osmanlı siyasetini etkilemekte olan dış kuvvetlerin mücadelesi sonucu meydana gelmiş bir sonuçtur. Tahir bu sonucu ortaya çıkaran nedenler üstünde düşünür. Bilhassa İngiliz-Alman çatışması, bu nedenlerden en mühimi şeklinde sunulmaktadır: "Makedonya'da Hüseyin Hilmi Paşa Komutasına verilmiş olan on bin kişilik ordu, dışarıdan İngiliz-Fransız, içeriden Alman Kontrolündeydi. Manastır cuntası... Miralay Sadık... Vehip... İngiliz cuntasıdır. Arnavutların toplanıp. Hürriyet istemeleri resmen İngiliz oyunu... Selanik masonluğunun çoğunluğu İngilizci... Buna karşın Selanik cuntası, Enver-Talat Almancı... Hürriyeti İngilizciler ilan ettiği halde, neden iktidar son hesaplaşmada

²¹ Kemal Tahir, *Bozkırdaki Çekirdek*, İstanbul: İthaki Yayınları, 2016.

²² Feroz Ahmad, *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, Ankara: Kaynak Yayınevi, 2012, s.31.

bizde kaldı bil bakalım? Selanik, Avusturya'nın serbest limanıydı. ... Ordu, yirmi beş yıldan itibaren Almanların eğitimindeydi. ... İstanbul'da Türk gençliği İngiliz arabasına koşuldu. Boşuna değil... Almanların desteğiyle, avcı taburlarını kullanıp 31 Mart'ı çıkarıp Abdülhamit'i alaşağı etmeseydik, silinip süpürülmüştü Selanik cuntası...²³

Kemal Tahir Romanlarında Tarih

Tarih ve geçmiş nedir, tarihçi insan kimdir suallerine Ortodoks tarihçilikten postmodern yaklaşımlara değin birçok ekol içerisinde yanıtlar aranmış; bu doğrultuda pek çok teori, görüş, iddia ileriye sürülmüştür. Onlardan yalnızca bir tanesi olan yeni tarihselcilik, tarih yazışını belgelere, olgulara düşkünlüğün, mesleki uzmanlığın, bilimsellik savlarının, kurumsal eğitimin haricinde yaratıcı yazarlığa yakın bir yerde konumlandırılmaktadır. Bunu gerçekleştirirken de kendi metodunu tarihçiliğin yegâne doğrusu şeklinde ön plana çıkarmamaktadır. Şayet bir hakikat ya da doğru bulunuyorsa bunun kendisinininki olmayabileceği hakikatini göz önünde tutmaktadır.²⁴

Yeni tarihselcilik açısından hiçbir tarihçinin metni tarih, yani özellikle tarihin kendi olmamaktadır. Zira tarihçi; maziye şahit değildir, günümüze dair mekân ve içerisinden tarihe bakmakta olan kalemdir ve bundan dolayıdır ki yazmış olduğu metinlerin anlatıcısı konumundadır.²⁵

Bu açıdan Tahir tarihle uğraşmakta olan her yazar gibitüm bunların farkında olan bir kalemdir. Öyle ki ölmesinin akabinde 24 Nisan 1973 gününde çıkan Milliyet gazetesinde yayımlanmış olan bir metinde nakledilmiş olan son sözleriyle dahi bunu doğrulamaktadır. "Yorulmayan Savaşçı" başlığındaki bu yazıyı "Son Yemek"te yer alan İsmail Cem kaleme almıştır. Bu makalede Tahir'in kayıtlara geçmiş olan son ifadeleri, İsmail Cem açısından vasiyeti bulunmaktadır. Tahir'in sözleri ise bir hayli önemlidir:

"Sizler gençsiniz. Size şunu ifade etmek istiyorum. Hayatım boyunca bir sistem dâhilinde düşünmeye uğraştım ve bu sistemden hiç ayrılmadım. Kaleme aldıklarım bir rastlantının sonucunda değil, sistemli düşüncenin sonucunda bulunmuştur. Bundan dolayı doğrultumda yanlışla düşmedim; olaylar söylediklerimi doğruladı. El yordamıyla değil bir sistem içerisinde düşünmelidir insan... İnsanlar yanlış yapabilir. Lakin çok çekmiş insanlar talihlidir bir bakıma. Yanlış yapmaları daha güçtür. Benim geçmiş olduğum yollarda kendisini tüketen ve çektiğim acılardan geçen insanlar doğrulara daha basit bir şekilde erişebilir. Yazdıklarımı bir gün tarih yargılsa, bu ilişkiyi mutlaka görecektir. Romanlarımın doğruluğunu ortaya koyacaktır... Ben romanlarımda dünü kaleme aldım. Lakin romancı dünü yazarken kendi gününü yansıtmalıdır bir bakıma. Hatta, gelecek için yazar..."²⁶

Onun bu sözlerinden hareketle tarihi yazımı net bir şekilde görülmektedir.

Kemal Tahir Eserlerinde Kimlik Üzerinden Sosyolojik Açılımlar

Yazar ile toplumun aralarında yer alan ilişki çok taraflı ve karışık bir ilişkidir. Romancı her şeyden evvel toplumun içerisinde ve onun bir parçası olarak var olmaktadır. Her insan gibi insan ilişkilerini bizzat kendini deneyimleyen bir bireydir. Lakin bu edebiyat üreticisinin sosyokültürel yapısının direkt yansımaları demek değildir. Böylesi bir tanımlama sanatın

²³ A.g.e, s.227.

²⁴Gökçen Kara Erdemir, "Yeni Tarihselci Söylem Işığında Bir Disiplin Olarak Edebiyat", Folklor/Edebiyat Dergisi, 24/95(2018), s299.

²⁵İbrahim Kavaz "Tarihselcilik Anlayışı ve Tarihî Romanlarda Gerçeklik Üzerine Bir Değerlendirme", Bilig Dergisi, 63(2012).

²⁶ Asım Öz, *Kemal Tahir Kitabı, Bir Aydın Üç Dönem*, İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Yayınları, 2021, s.280.

özgünlüğünü reddetmekle eşdeğerdir. Yazarın sosyal yükümlülüğü eseri kaleme alırken onu toplumsal meselelerle ilişki kurmaya zorlamaktadır. Sonuç itibariyle roman toplumun yapısı hakkında yazarın gözlemlerini yansıtmakta olan bir ifade şeklidir.²⁷

Tahir romancı kimliği bağlamında sosyal vakalara yaklaşımı sebebiyle sosyal bir teorisyen olarak görülmektedir. O gerçekçiliği düstur etmiş bir yazar olarak ilk başta eserlerinde yarattığı karakterleri gerçek yaşamdan seçmiş ve onların kimliğini bu gerçeklik üzerine kurgulamıştır. Lakin burada dikkati çeken onun ütopyasının da aynı oranda ağır basmasıdır. Buradan hareketle bakıldığında Karılar Koğuşu ve Damağası isimindeki eserlerinde keskin bir gözlemcilik ve yaşama karşı belli bir öfke bir hayli baskın yapıda olduğu görülmektedir.²⁸

Sonuç

Türk edebiyatının önde gelen kalemlerinden olan Kemal Tahir'i bir düşünür biçimiyle ele alındığı vakit altının çizilmesi gerekli tarafı kendinin Marksist bir kalem olmasıdır. Zira onun Türk düşünce dünyasında en fazla tartışılmakta olan isimlerden bir tane olmasının sebebi onun ideolojik yanı ve Türk tarihinin en spekülatif, en ayıran ve anlaşılması güç hususlarına detaylı ve yön çizen biçimde girmiş olmasından kaynaklanmaktadır.

Genel itibariyle Kemal Tahir'e bakıldığında bir taraftan Türkiye'nin tarihi olgusal (gerçek) meselelerini seçip bunun çerçevesini meydana getirirken kendisinin entelektüel kimliğini inşa eden hazır (tarihsel) ve acil sorunları yüklenmekte, lakin başka taraftan bu sorunları paradigma meydana getirici bir inandırıcılık kuvvetiyle entelektüel söylem 'piyasasına' kazandırmaktadır. Günümüzde en basit bir eleştiri yazısı kaleme almadan evvel neredeyse hemen her bireyin Osmanlı toprak sisteminden, reayadan, ilmiye sınıfından seyfiyeden, mülkiyeden bahsetmesi; feodalite problemini işleme, ilericilik-gericilik üstünde düşünüp fikir yürütmesi; ideoloji ve Marksizm çatışması üstünde durması Tahir'in ortaya koymuş olduğu eserlerinin sonucudur denilebilir.

Kemal Tahir'in eserlerine sosyolojik perspektiften bakıldığında o romanlarını meydana getirirken Türk toplumuyla köklü, derin ilişki oluşturma uğraşı, yazar kimliği yanı sıra düşünür kimliğini de meydana getirdiği gözlemlenir. Onun gayesi çalışmalarından çıkarttığı sonuçlarını eserlerinde kullanmaktır. Toplumsal gerçeklikle sıkı sıkıya bir ilişkinini içerisinde girişilmiş olan roman yazılımı, dilimizin otantik ve özgün imkanlarının ustaca kullanımıyla bir araya gelince fikir üretimi ve paylaşımı hususunda son seviyede yaratıcı eserler ortaya koyabilmesini mümkün kılmıştır.

Genel itibariyle Tahir usta bir romancıdır. "Romanlar fikirlerin kral yoludur" diyen Eco'nun sözlerinden hareketle denilebilir ki Türk edebiyatındaki bu sözün tam karşılığı Kemal Tahir eserleridir. Bu husustaki haklı başarısının anahtarı yalnızca derin tarihi bilgisiyse edebi yeteneğini bir araya getirmiş olmasından değil, "drama düşmüş insan" diye nitelendirdiği mikro-psikolojik seviyeye makro kültürel ve siyasal sahanın dramı arasındaki dolayımı yetkili bir sosyal bilimci algısıyla bütünlemiş oluşudur.

Tahir'in eserlerine bakıldığında dram konusunun ön plana çıktığı ve eserlerindeki kimlikleri bu şekilde oluşturduğu ifade edilebilir. Bireyin dramatik hikâyesini işleyebilmek roman çeşidinin temel niteliği şeklinde verilmektedir. Bu da roman adına, toplumsal olandan ziyade kişisel olanın önemli bulunduğu biçimindeki Batılı roman tanımını Kemal Tahir'inde paylaşmış olduğu izlenimini sunmaktadır.

Tahir'in fikriyatının ve eserlerinin tamamı ele alındığında bireysel ve psikolojik hallerin gerekli, lakin yalnızca araç mahiyetinde fonksiyonel tutulmuş olduğu görülmektedir. Başka

²⁷ A.g.e, s.61-62.

²⁸ Köksal Alver, *Edebiyat Sosyolojisi*. Ankara: İz Yayınları. 2018.

bir söylem ile ifade edilecek olunur ise drama düşen kişi esasında derin bir tarihi, toplumsal trajedinin bütünlüklü resmini verebilmek adına bir genellikle kanıttan ibarettir.

Kemal Tahir'in, gerçek tarih bilgisiyile bu bilgisini engellemekte olan ideolojinin çatıştığı noktaya kadar alaka sergilemiş bir insandır. O, romanlarındaki ve fikirlerindeki gerçekçiliğini: Türkiye'deki modern düşüncelerin geçekçi olmadıkları, zira bahse konu düşüncelerin hiçbirinin halka ve onun hareketine dayanmadığı, bundan başka sosyolojinin daha gelişmemiş oluşu hasebiyle sosyolojinin boş bırakmış olduğu sahanın romanın doldurması gerekliliğini, bu sebepten de roman pure denilen çeşidin bizde yazılamayacağını ifade etmiştir. Bu fikirleri kapsamında Tahir'in niçin "insanı anlatan biricik ve en büyük bilim" demiş olduğu tarihe alaka duymuş olduğunu ve eserlerinde tarih temasının niçin böylesine yoğun işlendiği anlaşılabilir.

Kaynakça

- Ahmad, Feroz. *Modern Türkiye'nin Oluşumu*. (11. Baskı), (Y. Alogan Çev.), Ankara: Kaynak Yayınevi. 2012.
- Alver, K. (2015). "Türkiye'de Edebiyat Sosyolojisi Çalışmaları Üzerine Bir Değerlendirme. 1-5, Sosyoloji Konferansları", *Istanbul Journal of Sociological Studies*, Sayı 52. (2015).
- Alver, Köksal. *Edebiyat Sosyolojisi*. Ankara: İz Yayınları. 2018.
- Aydın, Ertuğrul, "Edebiyat Sosyoloji İlişkisinde Sosyolojik Kaynak ve Ölçütler". *International Periodical Dor the Languages Literature and History of Turkishor Turkie*, sayı 4. (2009): 357-370
- Belge, M. (2004). Türkiye'de Kanon. Kitaplık. Aylık Edebiyat Dergisi, Edebiyat Kanonu Dosyası, YKY, İstanbul, 11 (68), 51-59.
- Biricik, İbrahim. "Devlet Ana Romanının Sosyolojik Boyutları" *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*. 5/3 (2016):1267-1287
- Bozdağ, İsmet. *Kemal Tahir Sohbetleri*. Ankara: Yaba Yayınları, 2003.
- Coşkun, Sezai. "Türkiye'de Edebiyat Sosyolojisi Çalışmaları". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 4/8 (2006a): 405-414.
- Coşkun, Sezai "Kemal Tahir Şahsiyeti, Eserleri, Fikirleri". Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2006b.
- Cuma, Ahmet. "Edebiyat Sosyolojisi ve Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi". *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 22, (2009): 81-94.
- Çinar, Alican. "Kemal Tahir Ve Kemalizm: Resmi İdeoloji ve Edebiyat". Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, 2019.
- Doğan, Hilal. "Kemal Tahir'in Romanlarında Kadın Kahramanlar". Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2008.
- Erdemir, Gökçen Kara. "Yeni Tarihselci Söylem Işığında Bir Disiplin Olarak Edebiyat". *Folklor/Edebiyat*, 24/95 (2018):299.
- Erol, Kemal. "Kemal Tahir'in Köyün Kamburu Romanına Edebiyat Sosyolojisi Açısından Bir Bakış". *International Journal of Social Science*, 6/3(2013): 879-903.
- Gülveren, Özlem, Bay. "Edebiyat Sosyolojisi Bağlamında Toplumsal Gerçekliğin Edebi Esere Yansması: "Safahat" Örneği". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 8/39(2015):58-68.

- Gümüş, Mehtap. *Kemal Tahir, Sosyalizm ve Devlet*. İstanbul: Dün bugün yarın DBY Yayınları, 2020.
- Gündüz, Olgun. "Türk Romanında Toplumsal Gerçeklik: Kemal Tahir Örneği". Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2011.
- Hüküm, Muhammed. *Şair-Sosyolog Kemal Tahir*. İstanbul: İthaki Yayınları. 2017.
- Karaca, Zehra. "Kemal Tahir'in Tarihî Romanlarında Sosyal Olaylar" Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, 2019.
- Karadeniz, Mustafa, "Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Utanmaz Adam Romanında İnsan-Toplum Tahayyülü Ve Şahıs Kadrosunun Niteliği". *Turkish Studies - International Periodical ForThe Languages, Literature and History of Turkish Turkic*, 8/9(2013): 1751-1767.
- Kavaz, İbrahim. "Tarihselcilik Anlayışı ve Tarihî Romanlarda Gerçeklik Üzerine Bir Değerlendirme". *Bilig Dergisi*, 63 (2012): 93-110.
- Kayalı, Kurtuluş. *Türkiye'de Edebiyat Sosyolojisinin Önündeki Önemli Açmazlar Üzerine Bazı Düşünceler. Edebiyat Sosyolojisi* (2. Baskı) Köksal Alver (Ed.).Ankara: Hece Yayınları. 2006.
- Kızılçelik, Sezgin. "Özgün Ve Yetkin Bir Sosyal Teorisyen Olarak Kemal Tahir". Ankara: Anı Yayıncılık. 2012.
- Lukacs, György. *Tarihsel Roman*. Çev., İsmail Doğan. Ankara: Epos Yayınlar, 2008.
- Merrill Francis. *Sosyolog Olarak Balzac: Bir Edebiyat Sosyolojisi İncelemesi. Edebiyat Sosyolojisi İncelemeleri*. Çev., Köksal Alver. Ankara: Hece Yayınları, 2012.
- Öz, Asım. *Kemal Tahir Kitabı, Bir Aydın Üç Dönem*. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Yayınları. 2021.
- Özlük, Nuran."Özlük, N. (2012). Kemal Tahir'in Türk ve Dünya Edebiyatı'na Bakışı". *International Journal of Social Science*, 5(2012): 295-344.
- Refiğ, Halit. *Kemal Tahir'le Birlikte*. İstanbul: Dergah Yayınları, 2015
- Sağlık, Şaban. *Popüler Romanlar ve Edebiyat Sosyolojisi* Ankara: Hece Yayınları,2012.
- Şan, Mustafa Kemal. *Kemal Tahir ve Tarihsel Gerçeğin İnşası, 174-192, Kemal Tahir'in 30. Ölüm Yıldönümü Anısına Ertan Eğribel ve Ufuk Özcan (Ed.)*, İstanbul: Kızılelma Yayınları, 2003.
- Şan, Mustafa Kemal. *Türk Modernleşmesine Romandan Bakmanın Önemi Üzerine. Edebiyat Sosyolojisi İncelemeleri*, Ankara: Hece Yayınları, 2012.
- Tahir, Kemal. *Notlar 9 – Roman Notları 3 – Patriyot Ömer Gülen Azap Çıkmazı*. İstanbul: İthaki Yayınları, 2020h.
- Tahir, Kemal. *Kelleci Mehmet*, İstanbul: Adam Yayınları, 1976.
- Tahir, Kemal. *Notlar 13- Sosyalizm Toplum Ve Gerçek. (Haz. Cengiz Yazoğlu)*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 1992.
- Tahir, Kemal. *Büyük Mal*, İstanbul: İthaki Yayınları, 2015a.
- Tahir, Kemal. *Yediçınar Yaylası*, İstanbul: İthaki Yayınları, 2015b.
- Tahir, Kemal. *Esir Şehrin İnsanları, Esir Şehir Üçlemesi 1. Kitap*, İstanbul: İthaki Yayınları, 2015c.
- Tahir, Kemal. *Bir Mülkiyet Kalesi*, İstanbul: İthaki Yayınları, 2015d.
- Tahir, Kemal. *Hür Şehrin İnsanları*, İstanbul: İthaki Yayınları,2015e.

- Tahir, Kemal. *Sağırdere*, İstanbul: İthaki Yayınları, 2016a.
- Tahir, Kemal. *Karılar Koğuşu*, İstanbul: İthaki Yayınları, 2016b.
- Tahir, Kemal. *Esir Şehrin Mahpusu, Esir Şehir Üçlemesi 2. Kitap*, İstanbul: İthaki Yayınları, 2016c.
- Tahir, Kemal. *Yorgun Savaşçı*, İstanbul: İthaki Yayınları, 2016d.
- Tahir, Kemal. *Bozkırdaki Çekirdek*, İstanbul: İthaki Yayınları, 2016e.
- Tahir, Kemal. *Yol Ayrımı, Esir Şehir Üçlemesi 3. Kitap*, İstanbul: İthaki Yayınları, 2016f.
- Tahir, Kemal. *Kurt Kanunu*, İstanbul: İthaki Yayınları, 2016g.
- Tahir, Kemal. *Notlar, Sanat – Edebiyat 1* İstanbul: İthaki Yayınları, 2016h.
- Tahir, Kemal. *Notlar, Sanat – Edebiyat 2* İstanbul: İthaki Yayınları, 2016i.
- Tahir, Kemal. *Notlar, Sanat – Edebiyat 4* İstanbul: İthaki Yayınları, 2016i.
- Tahir, Kemal. *Devlet Ana*. İstanbul: İthaki Yayınları, 2017a.
- Tahir, Kemal. *Rahmet Yolları Kesti*. İstanbul: İthaki Yayınları, 2017b.
- Tahir, Kemal. *Göl İnsanları*. İstanbul: İthaki Yayınları, 2018.
- Tahir, Kemal. *Körduman*. İstanbul: İthaki Yayınları.2019a.
- Tahir, Kemal. *Köyün Kamburu*. İstanbul: İthaki Yayınları.2019b.
- Tahir, Kemal. *Namuscular*. İstanbul: İthaki Yayınları.2020b.
- Tahir, Kemal. *Notlar 10 – Osmanlılık/Bizans*, İstanbul: İthaki Yayıncılık. 2020c.
- Tahir, Kemal. *Notlar 8 – Batı Çıkmazı*, İstanbul: İthaki Yayıncılık. 2020d.
- Tahir, Kemal.). *Notlar 10 – Osmanlılık/Bizans*, İstanbul: İthaki Yayıncılık. 2020g
- Tosun, İbrahim ve Koç, Ali. Fatih Harbiye Romanına Edebiyat Sosyolojisi Açısından Bir Bakış. *Tunceli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*,1/1(2012): 39-74.
- Türkdoğan, Orhan. *Sosyal Hareketlerin Sosyolojisi*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2004.
- Yavuz, Nevzat. “Kemal Tahir’in Siyasal ve Toplumsal Görüşleri”. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, 2000.
- Yazıcı, Hasan “Edebiyat Sosyolojisine Toplu Bir Bakış: Sosyolojinin Tanımı ve Diğer İlimlerle İlişkisi”. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 39(2009):41-52.
- Yıldırım, Yüksel. *Kemal Tahir ve Osmanlılık*, İstanbul: Doğu Kitapevi, 2019.
- Yiğit, İrfan. *Türkiyeli Bir Aydın Kemal Tahir*. Çorum: Çorum Belediyesi Arşivi Yayınları, 2013.